



لغوایات ندارد؛ لهویات ندارد؛ همه‌اش جدی است، جذبات است» [۲۰]. دلیلی این نیست که تفریح حرام است، بلکه توصیه این بزرگواران، آن است که سرگرمی‌ها نیز باید هدفمند طراحی شوند که در این صورت، تفریح نیز نه تنها حرام و مکروه نخواهد بود، بلکه امری لازم در زندگی جدی انسان به شمار خواهد آمد.

شرایط یک تفریح سالم

با مروری در آنچه گفته شد، به این نتیجه می‌رسیم که هر تفریحی حرام نیست و اگر مرکب حرامی دیگر نشویم، می‌توانیم برای تنوع در زندگی، تفریحاتی نیز داشته باشیم، اما نکات زیر را نباید از یاد ببریم:

پرهیز از غفلت

حتی هنگام تفریح و سرگرمی‌های حلال نیز نباید از یاد خداوند غافل شد. خداوند به افراد با ایمان توصیه می‌کند که حتی اموال و فرزندان، آنان را از یاد خدا غافل نکنند. [۲۱] در جای دیگر می‌فرماید که مؤمنان واقعی افرادی هستند که خرید و فروش و تجارت (که اموری مباح و لازم هستند)، آنان را از یاد خدا باز نمی‌دارد. [۲۲] به فرموده امیر المؤمنین (ع)، هر چه انسان را از یاد خداوند باز دارد، تفاوتی با قمار ندارد. [۲۳]

در قرآن، داستان افراد سست ایمانی بیان شده که با شنیدن صداهایی که نشان از آغاز خرید و فروش و تفریح داشت، نماز جمعه را رها کرده و پیامبر (ص) را تنها گذاشتند. این افراد مورد توبیخ خداوند واقع شدند. [۲۴] در این راستا، باید دقت داشت که در دام افرادی گرفتار نشد که با در نظر داشتن تمایل انسان‌ها به تفریح، آنان را از راه مستقیم خداوند جدایی کنند. [۲۵]

مشغولیت بیش از حد به تفریح

سرگرمی‌های مان، تمام فرمان را مشغول نکند، تا جایی که حتی زمانی که تفریحمان به پایان رسیده و در ظاهر به عبادت و نماز مشغولیم، اندیشه ما هنوز در دنیای تفریحات سیر کند؛ چون خداوند، خواسته‌های فردی که با افکار پراکنده به دعا برمی خیزد، را اجابت نخواهد کرد. [۲۶]

امام خمینی (ره)، در این راستا و در نکوهش توجه بیش از حد به موسیقی، چنین اظهار می‌دارد: «تمام توجه، تمام این مغز، مغز موسیقی می‌شود. به جای مغز جدی، مغز لهوی می‌نشیند. باید یک آدمی باشد که به سر نوشت خودش فکر کند، این فکر را از او گرفته‌اند». [۲۷]

هدفدار بودن سرگرمی

سرگرمی‌ها هدفدار باشد؛ زیرا یک کار می‌تواند با چند نیت متفاوت، احکامی گوناگون داشته باشد. یکی از شیعیان، نظر امام صادق (ع) را در مورد شکار که نوعی سرگرمی است جویا شد. امام در پاسخ، شکار چنان را به سه گروه تقسیم کردند: گروهی برای تأمین آذوقه خانواده خود اقدام به این کار می‌کنند. شغل گروه دوم، شکار است و از این راه کسب درآمد می‌کنند و آخرین گروه نیز فقط برای خوشگذرانی دست به این کار می‌زنند. گروه اول و دوم، مشکلی ندارند، اما فرد با ایمان فرصت نمی‌کند که (روزها و هفته‌ها) به دنبال شکاری که هیچ نفعی به او نمی‌رساند، سپری کند (و به عبارتی در گروه سوم قرار گیرد). [۲۸]

بر این اساس، شکاری که جز از بین بردن محیط زیست، فایده دیگری ندارد، تفریح سالم به شمار نمی‌آید، اگر چه با هدفی متفاوت می‌تواند، هم تفریح و هم کسب درآمد باشد.

تفریحات ورزشی

به همین ترتیب، ورزش تفریحی نیز اگر با هدف حفظ سلامت بدن و ایجاد نشاط باشد، موضوعی بسیار پسندیده است، اما برای فرد با ایمان سزاوار نیست که تنها با هدف وقت‌گذرانی به ورزش بپردازد! در دیگر تفریحات هم، این انگیزه افراد است که معیاری برای تأیید و یا عدم تأیید تفریح او از جانب اسلام می‌باشد.

انتخاب آگاهانه سرگرمی و تفریح

چون هر فرد، به درونش، آگاه‌تر از دیگران است، [۲۹] خود او بهترین گزینه برای تشخیص هدف تفریح است که آیا انگیزه اش، تنوع در زندگی و آماده شدن برای تلاش‌های جدی است و یا گذران عمر به بطالت.



امام صادق (ع) می‌فرماید: هر مسلمان دانا، باید فرصت‌های زندگی خود را بر سه بخش تقسیم کند، بدین ترتیب که بخشی از آن را جهت کسب درآمد بخش دیگری را به جمع آوری توشه و زاد برای آخرت بپردازد. بخش سوم زندگی او نیز باید به تفریحات سالمی که از رفتار حرام در آن خبری نیست، سپری شود و پرداختن به این بخش سوم (تفریحات)، کمکی برای این فرد مؤمن خواهد بود که آن دو بخش اول را با کیفیتی بهتر انجام دهد. [۱۳]

کنترل هیجانات

هنگامی که به همراه دیگران در حال تفریح هستیم، باید مراقب باشیم که هیجانات خود را کنترل کرده و احترام طرف مقابل را رعایت کنیم؛ چون گاهی «اول تفریح با بازی و سرگرمی شروع شده و آخر آن به نزاع و درگیری می‌انجامد». [۳۰]

در پایان شایان ذکر است که در تحف العقول، از امام صادق (ع) نقل شده است: «إِنَّمَا حَرَّمَ اللَّهُ الصَّنَاعَةَ الَّتِي حَرَّمَ هِيَ كُلُّهَا الَّتِي يَجِيءُ مِنْهَا الْفُسَادُ مُحْضًا نَظِيرَ الْبُرَايَةِ وَالْمَزَامِيرِ وَالشُّطْرَنْجِ وَكُلِّ مَلْهُوٍ بِهِ وَ الصُّلْبَانِ وَ الْأَصْنَامِ وَ مَا أَشْبَهَ ذَلِكَ مِنْ صَنَاعَاتِ الْأَشْرَةِ الْحَرَامِ وَ مَا يَكُونُ مِنْهُ وَ فِيهِ الْفُسَادُ مُحْضًا؛ ممکن است برخی گمان کنند که در این روایت آنچه باعث لهو باشد به طور مطلق حرام شمرده شده است و با استفاده از این حدیث، بخواهند نتیجه بگیرند که تمام تفریحات و سرگرمی‌ها از دیدگاه اسلام، ممنوع است.

اما باید توجه داشت که فارغ از ارزش استنادی روایت موجود [۳۱] این روایت هر تفریحی را حرام نمی‌داند؛ زیرا در آن روایت، عبارتی وجود دارد که مطلب ما را مورد تأیید قرار می‌دهد. روایت می‌گوید: «ما یكون منه وفيه الفساد محضاً» و می‌دانیم از تفریح سالمی که دارای اهداف مثبت باشد، فساد بر نخواهد خواست.

منابع:

- [۱] قصص، ۷۶؛ «إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ».
- [۲] غافر، ۷۵؛ «ذَلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْحَرُونَ».
- [۳] یونس، ۵۸؛ «قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ».
- [۴] آل عمران، ۱۷۰؛ «فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ».
- [۵] ابن منظور، لسان العرب، ج ۱۵، ص

۲۵۹، دار صادر، بیروت، ۱۴۱۴ هـ.ق. [۶] انعام، ۳۲؛ «وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ لَلْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُتَّقُونَ»؛ عنکبوت، ۶۴؛ محمد، ۳۶؛ حدید، ۲۰ [۷] لقمان، ۶؛ «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ»؛ جمعه، ۱۱ [۸] مؤمنون، ۳؛ «وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ».

[۹] انبیاء، ۲؛ زخرف، ۸۳؛ طور، ۱۲ و... [۱۰] یوسف، ۱۲؛ «أَرْسَلَهُ مَعَنَا غَدًا يَزْتَعُ وَ يَلْعَبُ».

[۱۱] یوسف، ۱۳؛ «قَالَ إِنِّي لَخَزَنَتِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَ أَخَافُ أَنْ يَأْكُلَ الذَّنْبُ وَ أَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ».

[۱۲] یوسف، ۱۷؛ «قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَ تَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا...».

[۱۳] کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، ج ۵، ص ۸۷، ح ۱، دار الکتب الإسلامية، تهران، ۱۳۶۵ هـ.ش.

[۱۴] شیخ صدوق، علل الشرایع، ج ۲، ص ۵۸۳، ح ۲۳، انتشارات مکتبه الداوری، قم، بی تا.

[۱۵] کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، ج ۵، ص ۵۰، ح ۱۳ [۱۶] انعام، ۷۰؛ «وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَ لَهْوًا وَ غَرْتَهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا»؛ اعراف، ۵۱/

[۱۷] روم، ۳۶؛ «وَ إِذَا أَدْفَنُوا النَّاسَ رَحِمَةً فَرَحُوا بِهَا وَ إِنْ تُصِيبُهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمْتُ إِلَيْهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ».

[۱۸] آمدی، عبد الواحد بن محمد، غرر الحکم، ص ۴۶۱، ح ۱۰۵۶۲، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، قم، ۱۳۶۶ هـ.ش.

[۱۹] همان، ح/ ۱۰۵۵۰ [۲۰] صحیفه نور، ج ۹، ص/ ۴۵۴

[۲۱] منافقون، ۹؛ «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ».

[۲۲] نور، ۳۷؛ «رَجُلٌ لَا تُلْهِمُهُمْ تِجَارَةً وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ».

[۲۳] شیخ طوسی، الامالی، ص ۳۳۶، ح ۶۸۱، انتشارات دار الثقافة، قم، ۱۴۱۴ هـ.ق.

[۲۴] جمعه، ۱۱؛ «وَ إِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُوا إِلَيْهَا وَ تَرَكُوا قَائِمًا قُلٌ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَ مِنَ التِّجَارَةِ وَ اللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ».

[۲۵] لقمان، ۶؛ «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ».

[۲۶] کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، ج ۲، ص ۴۷۳، ح ۲/

[۲۷] صحیفه نور، ج ۹، ص/ ۴۶۴ [۲۸] مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۷۳، ص ۳۵۶، ح ۲۲، مؤسسة الوفاء، بیروت، ۱۴۰۴ هـ.ق.

[۲۹] قیامه، ۱۴؛ «بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ».

[۳۰] غرر الحکم، ص ۴۶۱، ح/ ۱۰۵۵۴ [۳۱] «تحف العقول» تألیف «حسن بن علی بن شعبه حرانی»